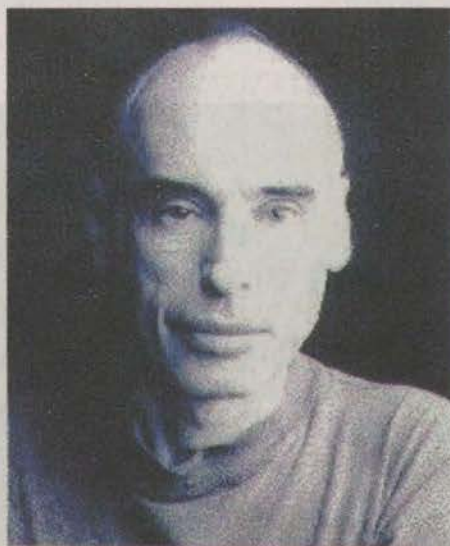

"להתאבד או לחכות לחורף וללבוש מעיל?"

יצחק לאור

19 שנים למותו של חנוך לוין

חנוך לוין. חש זרות כלפי ה"צברים" צילום: גדי דגון

"ככל שחם פה, וטינופת הנונה ברחובות, הרי הזיכרונות מאז מחזיקים לי את תל אביב בקיץ, ואני אוהב אותה למרות הכל"

הגדנ"ע, וכיום אני קצין מכריק ושועל טקטי ומוכיח עצמי שעה שעה לתפארת המדינה והלאום.

מהפכנותו הסאטירית של חנוך לוין לא היתה בחיקוי לעגני לזמירות, מראָה וקול, אלא בעמידה על היגיון פוליטי מעוות שלהן (אבא אבן, עור ויצמן, משה דיין וגולדה): הנה גולדה של לוין, לא קריקטורה של המכטא ולא של מראה פניה:

"תחילה אשא נאום אל שכנינו העריבים. רבותי, ניסיתי וניסיתי ואני לא יכולה למצוא בעצמי שום פגם. 71 שנה אני בודקת את עצמי ואני מגלה כי צדק כזה שאלוהים ישמור וכל יום זה מפתיע אותי מחד דש. צדקת, צדקת, צדקת, ושוב צדקת. אני אומרת לך רת לעצמי: אל תצדקי יום אחד, הרי כן-אדם זה רק כן-אדם, מותר לו לטעות פעם, זה טבעי, זה נורמלי. אבל לא! אני קמה בבוקר והופס! — אני שוב צדקת. ולמחרת אני קמה בבוקר והופס! — אני שוב צדקת. הופס! — וצדקת, הופס! — וצדקת. פעם נימנמתי קצת בצהריים, אמרתי לעצמי: אולי אעשה שטות מתוך נמנום? או עשיתי שטות מתוך נמנום? מצאתם לכם מי שיעשה שטות מתוך נמנום? לא נולדתי לעשות שטות, פשוט לא נולדתי לעשות שטות. הייתי מונה כאן סיכות להיעלמות הסאטירה מצד שמאל. ראיתם שלטים מצחיקים בהפגנת הרכבות הנהדרת במוצאי שבת האחרונה? לא. אין שם יותר

חוש הומור. אבל אני לא רוצה לכתוב על זה, אלא עליו, שמת בשיאו, אחרי שכתב את "הכניינים" הענק. הוא עבד יום-יום משבע כבוקר עד הצהריים, ואו נסע בקו 5 לבריכת גורדון. כחודשי החזרות לא כתב, כמוכן. ועל כל אלה, ובנוסף לזמן עם ילדיו, שלח לחברים ולחברות מין יצירות ספרות קטנות פרטיות, מושקעות מאוד. ואני, בהיסוס רב, אצטט כאן מעט מאוד, את הפחות פרטי, כדי לצייר מוטיב חשוב אחד בעולמו הקומי של לוין: המתח בין כאן, תל אביב (במכתבים וזהי באמת תל אביב, שלא כמו בקומדיות), לעומת שם, אירופה ואמריקה, מערב, מערב בלתי אפשרי.

בקיץ 1974 כתב לשחקנית מרים גבריאל, שטיילה בארה"ב:

"אני יושב לי כעת במטבח קטן ברחוב ובוטינסקי לפנות ערב של יום קיץ ושואל את עצמי: להתאבד או לחכות לחורף וללבוש מעיל? מימיני המקרה, להיכנס פנימה, או, לחילופין, לצאת החוצה? במרחק כמטר וחצי ממני מכשיר לכתישת שום ולידו פותח בקבוקים וקופסאות, שניהם מכשירים שלא יועילו לי כלל בשעת ניתוח. אלה, כן, אלה השאלות הצפות במדמנת מוחי בשעה שאת דוהרת לך במדבר נוואדה, מגיעה אל הרי הסיירה, שם את פוגשת לך את חוקי, והרירה ואילן דר ליד שולחן מרובע מוכנים למשחק ו... הופ הנה נמצא שם גם אני, כן אני, אך לצערי בדיוק עכשיו עלי ללכת לישון כי השעה כבר שש בערב, הווה אומר שתיים-עשרה לפי שעון ובוטינסקי, ועלי להודו לבל אאחר את השינה, חבל שיצאה השעה שתיים-עשרה בדיוק כשאני נמצא באמריקה."

שנים אחר כך, בקור של ינואר 1991, גרתי ליד אוקספורד, כתב אלי מתל אביב: "גם המכתב הזה כבר מחכה כמה ימים, אלא שסוף סוף התאורתי עון, בעצם המצפון אינו מניח לי: יהודי, לבד, שדות ורים, עץ שחור, שלג... וכיחוד: נוייר, כן, הגענו לאחורי הנשים, בעיה עצומה וקדחתנית.

"כשהייתי ילד, ולגתי לפעמים אצל דודתי בקיץ, גם שם היו עצים ותפרחות וטבע, אלא שעם רדת הלילה היה נעשה עצוב ללא נשוא: במקום שאון אוטובוסים המסיעים נשים רוטטות — קרקור צפרדעים מביצות קרות. ואני הייתי מנסה לחמם את נפשי ההומיה בתמונות אחוריהן של נשים שאגרת תי (או שדלית) במשך היום בשבילי הקיבוץ ובחדר האוכל, ובסטוק הישבנים מתל אביב."

במכתב אחר ליידיה ישראלית שעקרה לגרמניה, בקיץ 1993, כתב בין היתר:

"אני מאוד אוהב את הקיץ בארץ, כי הוא מוכיר לי את הילדות. אתמול, למשל, עצמתי עיניים ונוכחתי בילדות התיכונה (גיל חמש, שש), וכל מה שהיה לי בראש היה תיק האוכל מאו. בהתחלה לא היו לנו

תיקי עור מלבניים, כי אם תיקי בד לכנים שפיהם נסגר בשרוך מושחל שהיה תלוי על הצוואר.

"התענגתי הרבה זמן על זיכרון תיק האוכל ההוא, קילפתי בדמיני כנחת את עטיפת הסנדביץ, ויכולתי להיריח את הפרי — בחורף קלמנטינה או גריאבה, ובקיץ ענבים או משמש. אבל בעיקר אני אוהב את הקיץ בארץ בשל הים, וגם זה מוליד לילדות: איזו צדד לה היתה ממלאת את הלב (בומנים ההם) כשאוטובוס 4 היה מגיע לאורך אלנבי, ופתאום, כפינת גאולה כבר אפשר היה לראות מבדד לחלון את הים. אחר כך היה האוטובוס יורד למוגרבי והנה — הים עצמו! הרגשת החול מתחת לכפות הרגליים, תחילה הויפויף היבש, החם, אחר כך החול הרטוב, זה ששוקעים בו פתאום כמו בביצה, אחר כך החול הקשה, שלשונות שטוחות של מים מתקדמות ונסוגות עליו, ולכסוף העומק, הגלים, הקצף, וריח המלח. הילד צווח מעונג ואימה, יודע שבצאתו מן הים, יקבל ענבים וסנדביץ."

"אחר כך, בבית, אחרי המקלחת, ישתרע בחדר מר גף תריסים על הרצפה ויקרא ספר הרפתקאות נפלא... ולכן, ככל שחם פה ולח, והאקלים קשה, והאנשים צר עקים ודחופים, וטינופת הגונה ברחובות, הרי הויכחות מאו מחזיקים לי את תל אביב בקיץ, ואני אוהב אותה למרות הכל. החלום שלי בחורף הוא, שכשיגיע הקיץ — ארד למטה, אשב על גדר הלבנים של הבית (אני גר ברחוב שקט, אולי את מכירה אותו, עם הרבה עצים), ואשב בעצלתיים בלי לעשות כלום ויהיה לי חם בעצמות (אשב בצל ולא אסבול), וישבני נשים נהדרות מודעות ארץ-ישראליות יעברו על פני, ואני אנדנד רגליים באדישות ואמלא את פי במיץ שויפים. עד היום לא עשיתי את זה, אבל אולי כבר מחה. אולי לא ממש בצהריים, אולי בעשר בבוקר, לפני שמגיע הדווה, ואז מצרפים את התענוג הזה לתענוג הציפייה למכתב."

במכתב אחר, אף הוא לאירופה, כתב: "למה לך עיתונים ישראלים? למה לא מגוינים צרפתיים צבעוניים עם נשים נפלאות בשמלות ערב המסיימות להתאפר ליד המראה כאמנות שיש עם צמיחיה טרופית מטפטפת? זו כמובן הפנטזיה.

תל אביב שונה ובמכתבים גם נוטלגית מאוד: "אני זוכר בשמחה את הפגישה הראשונה בבוגרשוב, כשהו תרת את האופניים מהעץ, והיה לך מאור פנים. אחרי כמה ימים, כשבאתי לגלריה פינסקר בלב דופק, קיבלת אותי יפה כל כך, והייתי אסיר תודה שלא העלית את אותך, ולקפה 'תמר' הייתי בטוח שלא תבואי, וכך סוף באת, וגם בומך."

יותר מדי דיברו בתל אביב. המציאו לה כיי טוי יהיר או שם גנאי, "הברעה". איזו בועה? מה ברעה? איזו הכללה וזוחה היא זו של אותם תל-אביבים הנהנים לחוות את עצמם עם הברעה? נסים אלונגי נר לך וגדל בפלורנטין. חנוך לוין נולד וגדל ליד התחנה המרכזית. שניהם היו תל אביבים מאוד.